

GENÇLERİN YALNIZLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

LEVELS OF LONELINESS IN YOUNG PEOPLE

Doç. Dr. Neriman ARAL

Dr. Figen GÜRİSOY

Ankara Üniversitesi
Ev Ekonomisi Yüksekokulu
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

ÖZET

Bu araştırma, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu ve Tarım Makinaları Bölümünün birinci ve dördüncü sınıfına devam eden gençlerin yalnızlık düzeyleri arasında farklılık olup olmadığının belirlenmesi, gençlerin yalnızlık düzeylerinde cinsiyet, doğum sırası, kardeş sayısı, sosyal ilişki kurmaya istek durumu, ders dışı serbest zamanı geçirdikleri kişinin farklılık oluşturup oluşturmadığının saptanması amacıyla yapılmıştır. Araştırma, kızların çoğunlukta olduğu Ev Ekonomisi Yüksekokulu ile erkeklerin çoğunlukta olduğu Tarım Makinası Bölümünün birinci ve dördüncü sınıfına devam eden toplam 160 genç üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada gençler hakkında bilgi edinebilmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" ile yalnızlık düzeylerini belirlemek için de "Ucla Yalnızlık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyetin ($P<0.01$), sosyal ilişki kurmaya istek durumunun ($P<0.05$), ders dışı zamanı geçirdikleri kişinin ($P<0.05$), gençlerin yalnızlık puanı üzerinde anlamlı farklılık yarattığı ($P<0.05$) saptanırken, sınıfın doğum sırasının, kardeş sayısının yalnızlık düzeylerinde önemli bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir ($P>0.05$).

ABSTRACT

This research was carried out on students attending the first (freshman) and fourth (senior) grades of the College of Home Economics Department and Department of Agricultural Machinery in the Faculty of Agriculture, Ankara University. The purpose was to determine any significant differences between their loneliness levels and whether any of these differences are created by sex, birth order, number of siblings and/or state of their willingness to set up social contact with those they are with in their free time. The study covers a total of 160 students in their first and fourth years in the College of Home Economics, which is attended mostly by girls, and in the Department of Agricultural Machinery, which is preferred mostly by boys. In order to obtain information about the students "A Personal Questionnaire" was used, and to measure the loneliness level the "UCLA Loneliness Scale" was used. The statistical results indicated that while variables such as sex ($P<0.01$), the state of willingness to set up social relationships ($P<0.05$) and the free time companion ($P<0.05$) made important differences to the young people's loneliness levels, the variables of class, birth order, and number of siblings had no impact ($P>0.05$).

GİRİŞ

Sosyal ilişkiler, insan yaşamının temelini oluşturmakta ve yaşamın her döneminde gereksinim duyulmaktadır. Ancak birçok bireyin doyum sağlayıcı ilişkiler geliştirme becerisinden yoksun olması yalnızlık duygusunun daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır. Yalnızlık çoğu kez "tek başına olma" ile eşanlamlı olarak değerlendirilse de aynı anlama gelmemektedir. Birey tek başına olduğu zaman yalnızlık duygusu yaşamına rağmen kalabalık ortamda, insanlarla iç içe olduğu zaman yoğun yalnızlık duygusu yaşayabilmektedir (Buchholz ve Catton, 1999; Çakıl, 1998; Geçtan, 1988).

Yalnızlık bireyin sosyal ilişkilerindeki niceliksel ve niteliksel yetersizlik sonucu ortaya çıkan ve hoş olmayan bir yaşantı olarak tanımlanmakla birlikte bireyin sahip olduğu sosyal ilişkileri ile arzuladığı sosyal ilişkileri arasındaki tutarsızlık sonucu oluşan ve hoş olmayan özel

psikolojik bir durum olarak da ifade edilmektedir (Suzan, 1989).

Yalnızlık duygusunun gelişmesinde sosyal beceri yetersizliği, sosyal ilgi düzeyinin düşük olması, zamanın büyük bir bölümünü tek başına geçirme, sosyal etkinliklere daha az katılım, yeni sosyal ilişkiler kurmaya isteksiz olma, sosyal ilişki motivasyonunda düşüklük ve yakın arkadaş sayısının az olmasının etkili olduğu belirtilmektedir (Çakıl, 1998; Asher et al., 1984; Yaparel, 1984; Russell et al., 1980).

Yalnızlık duygusu ve ardından gelen uyumsuzluk gençlerde alkolizm, suça yönelme, intihar, depresyon, akademik başarısızlık gibi kişisel ve sosyal uyumsuzluklara neden olabilmektedir (Odacı, 1994).

Farklı sosyal, kültürel ve fiziki ortamlardan ayrılarak üniversiteye gelen öğrencilerin büyük çoğunluğu ya-

şamlarında bir geçiş dönemine girmekte, değişik bir ortamda bulunmanın verdiği farklı duygular nedeniyle de kısmen de olsa geçici bir yalnızlık duygusu yaşamaktadırlar. Zaman geçtikçe bazı öğrenciler yalnızlık duygusunun üstesinden gelirken bazıları son sınıfa geldikleri halde bu duyguyu yaşamaya devam etmektedirler. Bu düşünceden yola çıkılarak araştırma Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinin Ev Ekonomisi Yüksekokulu ile Tarım Makinaları Bölümünün birinci ve dördüncü sınıfına devam eden öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin belirlenmesi ve birinci ve dördüncü sınıfa devam eden gençlerin yalnızlık düzeylerinde cinsiyetin, doğum sırasının, kardeş sayısının, sosyal ilişki kurmaya yönelik istek durumunun, ders dışı serbest zamanını geçirdikleri kişinin etkili olup olmadığının incelenmesi amacıyla planlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu ile Tarım Makinaları Bölümünün birinci ve dördüncü sınıfına devam eden 160 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Birinci ve dördüncü sınıfa devam eden 80'er öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin kendileri ve aileleri hakkında bilgi edinmek amacıyla "Genel Bilgi Formu" ile öğrencilerin yalnızlık düzeylerini belirlemek amacıyla da Rusell ve arkadaşları tarafından geliştirilen, Demir (1990) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan "Ucla Yalnızlık Ölçeği" kullanılmıştır. Ucla Yalnızlık Ölçeği düz ve ters yönde kodlanmış olan 20 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçeğin her bir maddesinde sosyal ilişkilerle ilgili duygu veya düşünceleri belirten ifadeler yer almaktadır.

Birinci ve dördüncü sınıfa devam eden gençlerin yalnızlık düzeylerinin cinsiyete, doğum sırasına, kardeş sayısına, sosyal ilişki kurmaya istek durumuna, ders dışı serbest zamanı geçirdikleri kişiye göre farklı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla çift yönlü varyans analizi yapılmıştır (Düzgüneş vd, 1987).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu ile Tarım Makinaları Bölümünün birinci ve dördüncü sınıfına devam eden gençlerin yalnızlık düzeylerinde cinsiyetin, kardeş sayısının, sosyal ilişki kurmaya istek durumunun, ders dışı serbest zamanını geçirdikleri kişinin farklılık oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi amacıyla toplanan verilere ait bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Alınan Gençlerin Cinsiyetleri ile Yalnızlık Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Sınıf	N	Yalnızlık Puanı
Birinci Sınıf		
Kız	48	29.87±0.91
Erkek	32	36.31±1.68
Dördüncü Sınıf		
Kız	51	32.72±1.11
Erkek	29	35.79±1.82
Birinci+Dördüncü Sınıf		
Kız	99	31.34±0.73
Erkek	61	36.06±1.23
Varyans Analizi Sonucu		F
Sınıf		0.76
Cinsiyet		12.59**
Sınıf x Cinsiyet		1.58

**P<0.01

Tabloda da görüldüğü gibi birinci sınıfa (36.31±1.68) ve dördüncü sınıfa devam eden (35.79±1.82) erkeklerin yalnızlık puanlarının kızların (birinci sınıf: 29.87±0.91, dördüncü sınıf: 32.72±1.11) puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda kız ve erkeklerin yalnızlık puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (P<0.01).

Parker ve Asher (1993) yaptıkları araştırmada kız ve erkeklerin yalnızlık düzeylerinin anlamlı derecede farklı olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışmada kızların arkadaş sayısının erkeklere göre daha fazla olduğu da belirlenmiştir. Sermat ve Smyth (1973) de sosyal becerilerin kızlara oranla erkeklerde daha düşük olduğunu ileri sürmektedir.

Yalnızlık düzeyinde erkeklerin aleyhine bir farklılığın olması, toplumun değer yargılarından kaynaklıdır. Araştırmaya Alınan Gençlerin Kardeş Sayıları ile Yalnızlık Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Sınıf	N	Yalnızlık Puanı
Birinci Sınıf		
Tek Çocuk	7	37.14±4.65
2-3 Kardeş	53	32.36±1.04
4 ve daha fazla	20	31.05±1.91
Dördüncü Sınıf		
Tek çocuk	3	36.67±8.85
2-3 kardeş	42	33.50±1.25
4 ve daha fazla	35	34.00±1.54
Birinci+Dördüncü Sınıf		
Tek çocuk	10	37.00±3.42
2-3 kardeş	95	32.86±0.80
4 ve daha fazla	55	32.93±1.20
Varyans Analizi Sonucu		F
Sınıf		0.30
Kardeş sayısı		0.96
Sınıf x Kardeş sayısı		0.25

naklanıyor olabilir. Genellikle bu değer yar-
gıları sonucunda erkekler duygu ve dü-
şüncelerini bastırırken, kızlar duygu ve dü-
şüncelerini daha rahat ifade etmektedir. Bu
nedenle sosyal ilişkilere girme ve arkadaş edin-
me davranışı kızlarda daha fazla gö-
rülebilmektedir.

Tabloda da görüldüğü gibi birinci sınıfa devam eden
tek çocuk olan gençlerin 37.14 ± 4.65 , iki-üç kardeşi olan-
ların 32.36 ± 1.04 , dört ve daha fazla kardeşi olan gençlerin
ise 31.05 ± 1.91 yalnızlık puanlarına sahip oldukları be-
lirlenirken dördüncü sınıfa devam eden tek çocuk olan
gençlerin 36.67 ± 8.85 , iki-üç kardeşe sahip olanların
 33.50 ± 1.25 , dört ve daha fazla kardeşe sahip olan gen-
çlerin 34.00 ± 1.55 yalnızlık puanına sahip oldukları sap-
tanmıştır. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda kardeş
sayısı ile yalnızlık puanı arasındaki farkın anlamlı
olmadığı ($P > 0.05$) saptanırken tek çocukların yalnızlık
puanlarının daha düşük olduğu dikkati çekmektedir.

Tek çocuk beslenme, giyinme ve eğitim açısından pek
çok avantaja sahip olmasına rağmen çocuğun sosyal ya-
şama hazırlanmasında büyük payı olan ve sorunlarını
paylaşabilen bir kardeşinin olmaması çocuğun güvensiz,
içine kapanık, çekingen ve ana-babaya bağımlı bir kişilik
geliştirmesine neden olabilmektedir (Yavuzer, 1996). Bu
nedenlerle tek çocukların yalnızlık düzeylerinin yüksek
çıkacağı söylenebilir.

Tablo 3. Araştırmaya Alınan Gençlerin Sosyal İlişki Kurmaya İstek
Durumları ile Yalnızlık Puanlarına İlişkin Ortalamalar,
Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

Sınıf	N	Yalnızlık Puanı
Birinci Sınıf		
Çok istekliyim	2	28.57±5.04
İstekliyim	38	32.18±1.12
Ne çok ne az istekliyim	17	37.16±2.55
İsteksizim	4	35.25±4.23
Dördüncü Sınıf		
Çok istekliyim	5	32.20±1.33
İstekliyim	32	32.56±0.85
Ne çok ne az istekliyim	29	34.52±1.58
İsteksizim	4	45.24±7.41
Birinci+Dördüncü Sınıf		
Çok istekliyim	36	C30.08±1.33
İstekliyim	70	BC32.36±0.85
Ne çok ne az istekliyim	46	AB35.50±1.34
İsteksizim	8	A40.25±4.39
Varyans Analizi Sonucu		F
Sınıf		2.52
Sos. iliş. kurm. ist. dur.		5.10**
Sınıf x sos. iliş. kurm. ist. dur.		1.85

** $P < 0.01$

Tabloda da görüldüğü gibi birinci (28.57 ± 5.04) dör-
düncü (32.20 ± 1.33) sınıfa devam eden sosyal ilişki kur-
maya çok istekli olan gençlerin yalnızlık duygularını
daha az yaşadıkları saptanırken sosyal ilişki kurmaya ne
çok ne az istekli olan birinci sınıfa devam eden
(37.16 ± 2.55) gençlerle, sosyal ilişki kurmaya isteksiz
olan dördüncü sınıfa devam eden (45.24 ± 7.41) gençlerin

yalnızlık duygusunu daha yoğun yaşadıkları be-
lirlenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda gençlerin yalnızlık puanları
üzerinde sosyal ilişki kurmaya istek durumunun anlamlı
bir farklılık yarattığı ($P < 0.01$), bu farklılığın ise sosyal
ilişki kurmaya çok istekli ve isteksiz olan gençlerin yal-
nızlık puanları arasındaki farktan kaynaklandığı be-
lirlenmiştir.

Luftig (1987) çocukların yalnızlık düzeyleri ve sosyal
yeterliliklerini konu alan çalışması sonucunda çeşitli ak-
tivilerden kendini soyutlayan ve hiç arkadaşı olmayan
dolayısıyla sosyal ilişki kurma yönünde çaba gös-
termeyen çocukların yalnızlık duygusunu daha yoğun
yaşadıkları belirlenmiştir. Aynı şekilde üniversite
öğrencilerinde yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri iliş-
kisini inceleyen Duru (1995) da öğrencilerin yalnızlık
düzeylerinin sosyal ilişkilere ait özelliklerden etkilendi-
ğini vurgulamıştır. Sosyal açıdan çevresindeki diğer bi-
reylerle ilişki kuramayan dolayısıyla sorunlarını hiçbir
arkadaşıyla paylaşamayan gencin grupta daha az kabul
gördüğü ve bunun sonucunda da yalnızlık ve sosyal
memnuniyetsizlik yaşayabildiği belirtilmektedir (Asher
ve Wheeler, 1985).

Tablo 4. Araştırmaya Alınan Gençlerin Ders Dışı Serbest Za-
manını Geçirdikleri Kişi ile Yalnızlık Puanlarına
İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans
Analizi Sonuçları

Sınıf	N	Yalnızlık Puanı
Birinci Sınıf		
Tek başına	3	36.33±7.22
Arkadaş ile	63	32.09±0.99
Aile ile	14	33.21±2.67
Dördüncü Sınıf		
Tek başına	7	45.71±5.07
Arkadaş ile	59	32.56±0.98
Aile ile	14	33.29±1.74
Birinci+Dördüncü Sınıf		
Tek başına	10	A 42.90±4.18
Arkadaş ile	122	B 32.30±0.21
Aile ile	28	B 33.25±1.56
Varyans Analizi Sonucu		F
Sınıf		2.24

Ders dışı zam. geç. kişi

Sınıf x ders dışı zam. geç. k.

* $P < 0.05$

Tablo incelendiğinde birinci (36.33 ± 7.22) ve dör-
düncü (45.71 ± 5.07) sınıfa devam eden ve ders dışı ser-
best zamanını tek başına geçiren gençlerin yalnızlığı daha
yoğun yaşadıkları görülmektedir. Tüm gençlerin yal-
nızlık puanları incelendiğinde ise ders dışı zamanını ar-
kadaşlarıyla geçiren gençlerin yalnızlığı daha az ya-
şadıkları (32.30 ± 0.21) dikkati çekmektedir. Yapılan

açından anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır ($P<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığının belirlenmesi amacıyla yapılan Duncan testi sonucunda ise farklılığı ders dışı serbest zamanını tek başına geçiren gençlerin yalnızlık puanlarının yarattığı belirlenmiştir. Özodaşık'a (1989) göre bireyin uzun süre fiziki olarak sorunlarını diğer bireylerle paylaşmaması dolayısıyla zamanın çoğunluğunu tek başına geçirmesi bireyin çevreye ve özellikle topluma olan adaptasyonunu bozmakta ve yalnızlık duygusunu yoğun yaşamasına neden olmaktadır. Aynı şekilde Duru (1995)da yaptığı araştırmada ders dışı serbest zamanını geçirdiği kişinin yalnızlıkta etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Boş zamanını tek başına geçiren ve sorunlarını paylaşmayan gençlerin kendilerini daha yalnız ve ihmal edilmiş hissederek arkadaş çevrelerinden uzaklaştıkları belirtilmektedir (Mijuskovic, 1990).

Yalnızlık duygusu kişilerarası, ilişkilerde içten dostluğun azlığı veya hiç olmaması olarak ele alındığında, kendi hakkında başkalarına bilgi vererek sorunlarını paylaşma, onlarla birlikte zaman geçirme bir noktada çok önemli olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birinci ve dördüncü sınıfına devam eden üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla planlanan araştırma sonucunda gençlerin yalnızlık düzeylerinde cinsiyetin ($P<0.01$), sosyal ilişki kurmaya istek durumunun ($P<0.05$), ders dışı serbest zamanını geçirdikleri kişinin ($P<0.05$) anlamlı derecede etkili olduğu saptanırken sınıfın, kardeş sayısının gençlerin yalnızlık puanı üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı ortaya konulmuştur ($P>0.05$).

Her öğretim düzeyinde olduğu gibi üniversite yaşamında da akademik çalışmalar kadar öğrencilerin psiko-sosyal gelişimleri de önemlidir. Bu nedenle öğrencilerin yaşam tatminlerini artırıcı psiko-sosyal hizmetlerin daha etkin bir hale getirilmesinin, öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada büyük yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Üniversitedeki öğretim elemanlarının ve özellikle öğrenci danışmanlarının sorumlu oldukları öğrencilerle yakından ilgilenmeleri ve problemi olan öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti veren birimlerden yararlanmalarını sağlamaları gerekmektedir.

Üniversitelerde ders dışı etkinliklere olabildiğince çok öğrencinin katılması ve sosyal yönlerini geliştirmek için her öğrenciye olanaklar sağlanması gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle üniversitelerde öğrencilerin kültürel ve sosyal faaliyetler gerçekleştirebilecekleri alanlar inşa edilmelidir.

Bunun yanı sıra ailelerin de, çocuklarına olumlu yaklaşımları ve onlarla iyi ilişkiler kurarak sorunlarına bir

şekilde yardımcı olmaları gençlerin kendilerine güvenli, saygılı olmalarına ve etkin kişilerarası ilişkiler geliştirmelerine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ASHER, S. R., HYMEL, S. and RENSHAW, P. D., (1984) "Loneliness in Children". *Child Development*, Vol. 5, 1456-1465.
- ASHER, S. R. and WHEELER, V. A., (1985) "Children's Loneliness A comparison of Rejected and Neglected Peer Status". *Journal of Counselling and Clinical Psychology*, Vol. 53, 500-505.
- BUCHHOLOZ, E. and CATTON, R., (1999) "Adolescent's Perceptions of Aloneness and Loneliness". *Adolescence*, Vol. 5, No. 133, 204-213.
- ÇAKIL, N., (1998) "Grupla Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEMİR, A., (1990) "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DURU, E., (1995) "Üniversite Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- DÜZGÜNEŞ, O., KESİCİ, T., KAVUNCU, O., ve GÜRBÜZ, F., (1987) *Araştırma ve Deneme Metodları (İstatistik Metodları II)* A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1021, Ders Kitabı: 295, Ankara.
- GEÇTAN, E., (1988) *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. Evrim Matbaacılık Ltd.Şti. İstanbul.
- LUFTING, R., L. (1987) "Children's Loneliness, Perceived Ease in Making Friends and Estimated Social Adequacy: Development and Social Metacognition". *Child Study Journal*. Vol.7, No.1, 35-53.
- MİJUSKOVIC, B., (1990) "Child Abuse Neglect, Dependent Personalities and Loneliness". *Psychology*, Vol. 27, No. 1, 1-10.
- ÖZODAŞIK, M., (1989) "Yalnızlığın Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ODACI, H., (1994) "Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yalnızlık, Benlik Saygısı ve Yakın İlişkiler Kurabilme Düzeylerinin ve Bu Düzeyler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

- PARKER, S. G. and ASHER, S. R., (1993) "Friendship and Friendship Quality in Middle Childhood, Links With Peer Group Acceptance and Feeling of Loneliness and Social Dissatisfaction". *Development Psychology*. Vol. 29, No. 6, 611-621.
- RUSSELL, D., PEPLUA, L.A. and CUTRONA, C. E., (1980) "Revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and Discriminant Validity Evidence". *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 39, 472-480.
- SERMAT, V. and SMYTH, M.H., (1973) "Verbal Communication in the Development of a Relationship: Conditions Influencing Selfdisclosure". *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 26, 332-346.
- SUZAN, B., (1989) "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YAPAREL, R., (1984) "Sosyal İlişkilerdeki Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantı". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YAVUZER, H., (1996) *Ana-Baba ve Çocuk*. Remzi Kitabevi, 9. Basım, İstanbul.